

"Lâkin, bilinmez bir hikmete binaen, şu haşir ve neşirlerin ekserisinde iade edilen emsal aralarındaki misliyet o kadar ayniyete karibdir ki, hemen hemen, dirilen evvelkinin ne aynı ve ne gayrıdır, denilebilir." Bu cümleyi "bilinmez hikmet" ile açar mısınız?

Ayniyete yakın misliyetin hikmetine Üstadımız şu şekilde işaret etmektedir:

"Çünkü efrad arasında misliyet vardır. Ve arzın her tarafında dağınık bir surette bulunan en küçük bir nevi, '*Beni yaratabilen ancak arzı yaratandır.*' söylüyor. Arza bak, ne söylüyor: Semayla aralarında alışverişi bulunduğu için, '*Beni halk edebilen, ancak mecmû-u kâinatı halk eden Zat'tır.*' diyor. Çünkü aralarında tesanüt vardır."(1)

Yani misliyetin en önemli hikmeti, sanatkarın birliğine işaret etmesidir. Tabiri caiz ise, hepsi aynı elden çıkıyor, aynı ustanın tornasından geçmiş manasını ihsas ettiriyor. Şayet misliyet olmasa, her fert her açıdan farklı olmuş olsa idi, bu birliği ve tevhide anlamamız zor olurdu. Bu sebeple Allah ayniyete yakın bir misliyet ile icat ediyor.

Yine diğer bir hikmet ise haşirde tezahür ediyor. **Şöyle ki:**

"Eğer onlar şuhudî bir yakîn ile haşr-i umumîyi görmek isterlerse, akıllarını da beraber bulundurmak şartıyla, yaz mevsiminde küre-i arz bahçesine girsinler. Acaba ağaç dallarından sallanan o tatlı, ballı, nazif, lâtif kudret mucizeleri, o mahlûkat-ı lâtife, evvelkisinin, yani ölüp giden semeratın aynı veya misli değil midir? Eğer insanlarda olduğu gibi o meyvelerde de vahdet-i ruhiye olmuş olsaydı, geçmiş ve gelen yeni meyveler birbirinin aynı olmaz mıydı? Fakat, ruhları olmadığı için aralarında ayniyete yakın öyle bir misliyet vardır ki, ne aynıdır ve ne de gayr keyfiyeti gösterir. Acaba semerattaki bu vaziyeti gören, haşri istib'ad edebilir mi?"(2)

Bir ferdi öldürüyor, sonra ayniyete yakın misliyet sahibi başka bir ferdi diriltiyor;

demek onu yapan ikinci dirilişı de kolayca yapar demektir. Çünkü yaptıkları yapacaklarının teminatı oluyor. "*Allah çürümüş bir elmayı nasıl yeniden yaratır?*" deyip şüpheye düşmek ahmaklık olur, çünkü her baharda o elmalarının misliyetlerini zaten yaratmaktadır.

Özetle, ayniyete yakın misliyet yaratma kuralının hem tevhide hem de haşre bir örnekliliği mevcut, bu yüzden kesretle icat ediliyor.

Dipnotlar:

(1) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Lem'alar.](#)

(2) bk. [age., Zeylû'l-Hubâb.](#)